

Motion

1978/79: 210

av Lars Werner m. fl.

om överförande i samhällelig ägo av Wallenbergimperiet

I

Familjen Wallenbergs maktställning i svenskt näringsliv har länge varit enastående. Koncentrationen av produktion och kapital har gått längre i Sverige än i andra jämförbara länder. Inom ramen för denna kapitalkoncentration, som samtidigt innebär en koncentration av makt till en liten grupp finanskapitalister, har familjen Wallenberg under flera årtionden haft en relativ dominans som varit unik även vid en internationell jämförelse.

Faktamaterial om familjen Wallenberg och de övriga finansfamiljerna har under senare år publicerats i olika undersökningar. Här kan erinras om Monopol och storfinans – de 15 familjerna av C.H. Hermansson, den statliga koncentrationsutredningens rapporter, särskilt Ägande och inflytande inom det privata näringslivet (SOU 1968:7) m. fl.

Nyligen har tidskriften *Veckans affärer* (nr 45 1978) redovisat resultatet av en undersökning som avser förhållanena under 1978. Tidskriften sammanfattar:

Maktkoncentrationen inom svenskt näringsliv fortsätter. I dag svarar Guldklubben, dvs. de 25 viktigaste ägargrupperna i Sverige, för 40 procent av sysselsättningen inom näringslivet. När den statliga koncentrationsutredningen presenterade sina siffror för 1963 svarade Guldklubben för 30 procent av sysselsättningen. Tio år senare (1973) hade siffran stigit till 37 procent och den kartläggning som *Veckans affärer* nu gjort visar att koncentrationen fortsatt med oförminskad styrka även under krisåren efter 1973.

Men den svåraste ekonomiska krisen sedan 1930-talet har möblerat om ordentligt bland de mäktigaste ägargrupperna. Särskilt de familjedominerade maktgrupperna har utsatts för stora påfrestningar, och några av dem har fallit bort från listan över "de 25 stora". Andra familjegrupper har emellertid stärkt sin ställning under krisåren. Till dessa hör framför allt Wallenberggruppen, som sedan 1963 ökat sin andel av den totala sysselsättningen från 5,9 till 7,5 procent.

Veckans affärer skriver om Wallenberggruppen:

Wallenberggruppens ställning som den dominerande maktfaktorn i svenskt näringsliv har inte rubbats av de senaste årens ekonomiska kriser. Tvärtom har gruppen flyttat fram sina positioner. Nya i gruppen är Broströms, Esab, Svenska Rotor och Husqvarna (dotterbolag till Electrolux). På väg in i gruppen är också Jonsered, där Electrolux tar över efter Asken. Av alla bolag som fanns med i gruppen 1973 har man bara släppt greppet om två: NK och Drott. Mätt i totalt antal anställda utgör gruppen en klass för sig med

drygt 418 000. Med undantag för staten har alla andra grupper mindre än 100 000 anställda.

Wallenbergimperiet karakteriseras också av sin höga internationaliseringsgrad: Drygt hälften av de anställda finns utomlands, där antalet anställda ökat med 8 procent mot 2 procent i Sverige. Totalt ökade sysselsättningen i svenskt näringsliv åren 1973–1977 med 1 procent. Gruppen svarar nu för 7,5 procent av sysselsättningen i det svenska näringslivet.

Familjen Wallenbergs unika maktposition framgår också av följande siffror: Med en förmögenhetsbas på 900 Mkr kontrollerar man företag med ett sammanlagt börsvärde på drygt 20 miljarder, vilket är över 43 procent av det totala värdet av samtliga börsnoterade företag.

Den överskuggande händelsen i maktgruppen under efterkrigstiden är sammanslagningen av familjebanken Stockholms Enskilda Bank med Skandinaviska Banken 1972. Trots en stark uttunning av ägandet dominerar dock gruppen även i S-E-banken, samtidigt som man noga skiljer på vad som hör till familjen och inte. Så t. ex. kontrolleras Enskilda Bankens pensionsstiftelse (numera S-E-banken) med stora aktieinnehav fortfarande av familjen Wallenberg.

Basen för Wallenbergs industriimperium är emellertid Knut och Alice Wallenbergs stiftelse som tillsammans med andra familjestiftelser äger börsaktier till ett värde av 650 milj. kr. Till detta kan läggas familjens personliga innehav av industriaktier, 245 milj. kr., alltså sammantaget ett dagsvärde på 895 milj. kr. Genom den speciella ägarkonstruktion av modell "kinesiska askar", med vilken Wallenbergimperiet är uppbyggt, kontrolleras med utgångspunkt i "kärnförmögenheten" företag som på fondbörsen är värda över 20 miljarder kronor. Bland dessa företag är några av de i särklass största i Sverige såsom LM Ericsson, Electrolux, SKF, ASEA, Saab-Scania, Stab, Atlas Copco, Alfa-Laval, Fläktfabriken, Stora Kopparberg, Kema Nobel, Astra, Broströms, Esab m. fl.

Följande sammanställning visar antalet anställda totalt i företag behärskade av Wallenberggruppen samt anställda utomlands vid tre tidpunkter:

	1963	1973	1977
Antal anställda totalt	261 800	398 900	418 400
Därav utomlands	102 400	196 000	211 700

II

I Det kommunistiska partiets manifest skrev Karl Marx och Friedrich Engels 1847–1848:

Bourgeoisien har under sitt knappt hundraåriga klassherravälde skapat jättelikare och kolossalare produktivkrafter än alla de förgångna generationerna tillsammans. Naturkrafternas underkuvande, maskinerna, kemins användning i industri och åkerbruk, ångfartygstrafik, järnvägarna, den elektriska telegrafen, att öppna hela världsdelar för produktiv odling, upprensa floderna för trafik, att stampa fram ur marken hela befolkningar – vilket tidigare århundrade anade att sådana produktionskrafter slumrade i det samhälleliga arbetets sköte?

Men på motsvarande sätt som de nya produktivkrafterna under sin utveckling kom i konflikt med och slutligen sprängde de feodala egendomsförhållandena, kommer de moderna produktivkrafternas utveckling i konflikt med de borgerliga egendomsförhållandena:

De borgerliga produktions- och samfärdsförhållandena, de borgerliga egendomsförhållandena, det moderna borgerliga samhället, som framträtt så väldiga produktions- och samfärdsmedel, liknar häxmästaren, som icke längre förmår behärska de underjordiska makter, som han frambesvurit.

Denna analys som var riktig 1848 har besannats många gånger om 1979: "De borgerliga förhållandena har blivit för trånga för att rymma den av dem skapade rikedom." Konflikten mellan produktivkrafter och trånga produktionsförhållanden kommer till uttryck bl. a. i de periodiskt återkommande ekonomiska kriserna. Här är den grundläggande orsaken till massarbetslöshet, inflation och produktionsminskningar, kort sagt till de akuta problemen i de kapitalistiska ekonomierna.

III

De borgerliga egendomsförhållandena kommer till drastiskt uttryck i en kapital- och maktkoncentration sådan den representeras av Wallenbergimperiet. Denna ägarkoncentration står samtidigt i alltmer skriande kontrast till demokratins idéer om jämlikhet. Det framstår alltmer som en historisk anakronism att en enskild familj skall kunna avgöra arbete och välfärd för miljoner människor.

Det enda sätt på vilket produktionsförhållandena, däribland egendomsförhållandena, kan anpassas till produktionens alltmer samhälleliga karaktär är genom att äganderätten till de avgörande produktionsmedlen övergår i samhällelig ägo.

I en strategi för att överföra de avgörande produktionsmedlen i Sverige i samhällelig ägo spelar ägandemakten och därmed kontrollen över affärsbankerna, investmentbolagen och de stora stiftelserna en viktig roll. Till de viktiga strategiska kontrollposterna måste också hänföras makten över Wallenbergimperiet med dess för det samlade svenska näringslivets utveckling avgörande företag.

Flera skäl talar för att ett första steg mot ett ökat samhälleligt ägande bör vara just överförandet av Wallenbergimperiet i samhällelig ägo. De stora industriföretag som ingår i imperiet spelar en viktig roll. Makten över Wallenbergimperiet ger makt över 43 procent av det totala värdet av samtliga börsnoterade företag. Inom imperiet är anställda 418 000 personer, varav 206 000 inom Sverige. Det förhållandet att många av Wallenbergsbolagen har ett stort antal anställda utomlands – sammanlagt 212 000 personer – är icke något skäl mot samhällsägande. Det är i stället ett skäl för imperiets överförande i samhällelig ägo, eftersom möjligheterna därigenom ökar att förverkliga en politik av solidaritet över gränserna. Ytterligare ett skäl för samhällets ingripande är att de båda ledande personerna inom familjen

Wallenberg nått en hög ålder och att släkten förefaller att kunna leva vidare såsom finanssläkt endast genom kooptering.

Vid överförandet av Wallenbergimperiet i samhällelig ägo bör grundprincipen i vad gäller ersättningsfrågan i likhet med vid andra fall av förstatligande vara övertagande utan ersättning av storfinansens aktieinnehav och betalning i statsobligationer till eventuella småsparare.

Av avgörande betydelse anser vi vara att garantier skapas mot att Wallenbergimperiets företag och andra företag i samhällelig ägo blir offer för byråkratiska ledningsprinciper. Ett oundgängligt villkor är därför att de anställda i varje samhällsägt företag säkras det avgörande inflytandet över företagets dagliga ledning.

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär skyndsamt förslag om överförande i samhällelig ägo av Wallenbergimperiet enligt de principer som utvecklats i motionen.

Stockholm den 9 januari 1979

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

C.-H. HERMANSSON (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)